

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏԵՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԼԿԻՐ

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

49^{րդ} ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 30

22 ՅՈՒԼԻՍ 1900

Մասիս շաբաթաբերքի տարեկան բաժանորդագրինքն է կես օսմ. ոսկի թե՛ Կ. Պոլսոյ եւ թե՛ գաւառներուն համար, կանխիկ : Արտասահման՝ 12 Ֆրանք : Վեցամսեայ կամ եռամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր : Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մէկէն :

Մասիս շաբաթաբերքի կ'ելլէ ամեն շաբաթ առաւել, եւ կը գտնուի Բերայի բոլոր ծխախոտի Պահչե-Գաբուի ջրավաճառներուն խանութները, ինչպէս նաեւ Ղալաթիոյ, Պոլսոյ եւ բոլոր արուարձաններու լրագրավաճառներուն բոլ :

Ձեռքէ կը ծախուի ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐԱՅԻ

ՀԱՍՏԻ

در علیہ غلطہ « ماسیس » غزنیسی اداره سی

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՄԱՍԻՍ»Ի

Կ. Պոլիս, Ղալաթիա, Նորաստանկեան Խան

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

Ի Ի Ն Ի Օ Ն

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հիմնուած 1828—1829 ին

ԵՐԱՇԽԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂԻՆ
97 Միլիոն

ԵՐԱՇԽԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՆԱՅ ՃԻՒՂԻՆ
137 Միլիոն

Ընկերութեան գրամատուցն է
ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱՆ

Թուրքիոյ և Պուլկարիոյ Տնօրէն

Սիւնն եֆ. Բաշսէրքեան

Կենաց ճիւղին տեսուչ

Միհրան եֆ. Տէր Ներսիսեան

Կ. Պոլիս, Կալաթա, Թահապուրուն խան
Օսմ. Պանքայի գէմ :

ՈՎԻՄՅԱՐ ՎԵՐԱՊՈՐՏԻՆ ԵՐԱՇԽԱԻՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԻՈՒ ՀՈՄ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԻԱԿ ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆ

Որ կը մըցի միւս բոլոր կարի մեքենաներուն հետ

ՊԱՐԶՈՒԹԵԱՄԲ

ՏՈԿՈՒՆՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՄԲ

ԹԵՆԵՐՈՒԹԵԱՄԲ

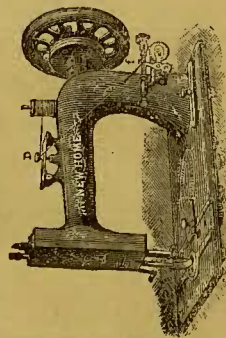
ԱՃԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Թուրքիոյ համար միակ ներկայացուցիչ

ՈՐԻԻՔ ՅՈՎ. Կ. ՄԻԱՆՆԱՆ

Եկերմանեղին, Պոլիս, Պահլ-Գարու, Համիլթոն, ճատտէր, Թիւ 7

Գնողներու համար վճարման եւ ամեն տեսակի դիւրութիւններ

ՌՕՍԻԱ — ROSSIA

Ա.ՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵՆՔ, ՓՈՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԱՐԿԱԾԲ

1898 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագրիւններ	34,775,642 ֆրանք
Երաշխաստութեան գումար	121,765,333 »
1881էն ի վեր ապահովագրեալներուն վճարուած	164,172,000 »
Կեդրոնացեղի, Ղալաթիոյ Բարափին վրայ, Մաֆասան հին տեղը	
Ընդհ. Քենիչ	Ընդհ. Գործակալ
Ա. ՀԻՒՄԻՒԶ	ԹԷՈՏՈՐ ՌԷԲԷՆ

ՄԱՍԻՆ

49^{րդ} ՏԱՐԻ

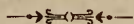
— 22 ՅՈՒՆԻՍ 1900 —

ԹԻՒ 30

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Եզն ու արօրը ՏԻՒՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ. — Թըքանայ գրականութիւն Շ ՇԱՒԱՐՇ. — Վերջին խօսք մը Եզնիկի գերմաներէն քարգմանութեան վրայ. Հ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՎՐԴ. ԳԱԼԷՄՔԵԱՐԵԱՆ. — Անվերադարձ (Բանասեղծութիւն). Ռ. ՈՐՐԵՐԵԱՆ. — Թօփիկ-Ապլան (Աւանդակայ). ՎԱՀԱՆ ՎՐԴ. ՏԵՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ. — «Մասիս»ի Յուշատարրը:

ԵԶՆ ՈՒ ԱՐՕՐԸ

Որբանոցներու շրջանը հինգէն չորս տա-
րի իջեցնելով՝ դոյանալիք խնայողութեամբ
եւ կամ պաշտպան բարերարներու նպատանե-
րով իւրաքանչիւր որբի մէյ մէկ զոյգ եղ —
ու անշուշտ մահ եւ արօր ալ — նուիրելու
ատաջարկը, որ Նպատուից Յանձնաժողովի սե-
ղանին վրայ կը գտնուի այս միջոցիս այնքան
բանաւոր ու նպատակայարմար է որ կրթա-
կան գործին շուրջը ծեծուող շատ մը հրատապ
խնդիրներէն ու վէճերէն աւելի կ'արժէ: Ա-
ռաջարկը թէլեան Բարթող էֆէնտիէն կու
գայ, ինչպէս գրեցին օրաթերթերը, եւ սա
պարզ ու գործնական մտածումին վրայ հիմ
նուած է: «Որպէս զի իւրաքանչիւր որբ իր
ծննդավային մէջ հողագործութեամբ իր պա-
րէնը հայթայթելու կարող ըլլայ» և Այս գա-
ղափարը իր մէջ կը պարունակէ ո՛չ միայն որ-
բերու ապագային խնդիրը, այլ նաեւ, ընդ-
հանուր կերպով, գաւառացի աղքատ տղոց
արուած դատարարականութեան խնդիրը:

Թիմ Եզվար հող ունենայի

Գար բլլար թիւք, եւ կամ ծործոր...

Լուսահոգի Տոբթ. Ռուսինեանին թարգ-
մանած այս ստանաւորը, զոր չափոնց մու-
ցած ենք, եւ որուն բոլոր հրապոյրը կը կայա-

նար առեն մը իր լեզուական նորութեանը մէջ,
ինչ տղուոր կը պատկերացնէր երազը գեղ-
ջուկի մը որուն բոլոր նպատակն է եզվար մը
հող ունենալ՝ քչիկ մը վազուկ ջուրով, զայն
ոստղելու համար, եւ զոյգ մը եղով՝ հերկե-
լու համար: Բանաստեղծութիւնը եւ գործնական
կեանքը քիչ անգամ այնքան ներդաշնակո-
րէն ձեռք ձեռքի կու տան՝ որքան այս հա-
մետուկ խոհարար մէջ որուն վրայ սլախի ծի-
ծաղին քաղքենի կեանքի հեւ ի հեւ յոգնու-
թիւններուն, պայքարներուն եւ խոտախոտի
վայելքներուն վարժուողները:

Նպատուից Յանձնաժողովը այդ ծիծաղող-
ներէն չէ — ու չէր կրնար բլլալ արդէն՝ ըն-
տանեզուրի ու աղքատ տղոց հացի խնդրին
վրայ ուշադրութիւն դարձուցած պահուն —
եւ բանաստեղծին պէս կը մտածէ: Բայց կը
վախճանուի ծանրանալէ այս տեսակէտին վրայ,
որ չըլլայ թէ ստանաւորներու տարաքի մըն
ալ անոր սեղանին վրայ դիպուի գաւառնե-
րէն, որ գեւարայս պատանիներ չեն յոգնիր
երգելէ վարդին, պլպուլին ու լուսինն յա-
ւիտենական երգը, — բարերարաւոր ձե-
սադրի վիճակին մէջ, — եւ թերեւս առիթը
յարմար սեպէին՝ պարբերական թերթերէն ի-
րենց ուշադրութիւնը այն կողմ դարձնելու,

քաջալերուած սա մտածումէն թէ բանաստեղծութիւնը բանի մը կը ծառայէ եղեր : Այս տեսակ պատահականութիւն մը տեղի ունենայ կամ ոչ, Յանձնաժողովը իր ծրագրած աշխատութիւնը առաջ պիտի տանի անշուշտ, մարմին տալու համար գաղափարի մը որուն պղտտոնական համաձայնութիւն մը յայտնելէ ուրիշ բան չեն կրնար ընել հրապարակագիրները, բայց որ, ուշ կամ կանուխ, կրնայ վայելել համակրանքը ու քաջալերանքը պաշտպան բարերարներու :

Նուազ կարեւոր եւ ուշադրութեան արժանի չէր, միեւնոյն նիստին մէջ տրուած որոշումը՝ ուշիմ որբերէն մաս մը Պէրութի Բժշկական վարժարանը զրկելու առաջարկին ընդունելութիւնը, որպէս զի այդ պատանիները օր մը բժիշկ եղած դառնան իրենց ծննդավայրը, եւ օգտակար ըլլան երկրին եւ ազգին : Առաջին անգամը չէ որ կը շեշտուի՝ Բժշկական արհեստին գաւառներու ընծայելիք օգուտները եւ փոխադարձաբար, գաւառներու մէջ, բժիշկներուն դտնելիք յարգն ու վաստակը : Երկրագործութիւնը շատ գեղջուկ ասպարէզ մը նկատող սաներուն կը ներկայացուի ահա քաղցքնի ասպարէզ մը, իրենց ձեռքին հետ՝ մտաւորական կարողութիւննին ալ արդիւնաւորելու միջոց մը : Դեռ անցեալները, Պոլսոյ մօտակայ գաւառէ մը բարեկամ մը կը գրէր Մաւսիս խմբագրութեան. «Իրենց վկայաւորութիւնը ստացած երկու բժիշկներ եթէ այս «կողմերը դան հաստատունն, տարեկան մի-«ջին հաշուով 150ական ոսկի կը շահին սկիզբ-«ները» . եւ զիտենք որ, գաւառի մէջ շահուած 150 ոսկին՝ մայրաքաղաքի մէջ շահուած կրկնապատիկ գումարի մը հաւասար է, ծախքերու խնայողութեան ու սպրուտի ածնութեան պատճառով : Կայս. բժշկական վարժարանէն ելած այն երկրասարդ բժիշկները, որոնք գաւառները գացած են իրենց արհեստը կիրարկելու, ամէնքն ալ գոհ մնացած են՝ միեւնոյն ատեն գոհ ձգելով տեղացի ժողովուրդը : Ասոնք բոլորը Նպաստից Յանձնաժողովին հետատես ու գործնական ծրա-

գրին ուժ տալու կը նպաստեն, զոր լուրերու սովորական կարգէն հանելով՝ գէթ հակիրճ կերպով շեշտելը անօգուտ չենք նկատեր : Կը փոփազինք որ մեր գաւառացի ու Պոլսեցի բնիկ երջողները — անոնք, բնականաբար, որ կը հետաքրքրուին հանրօգուտ բնութիւն ունեցող հարցերով — վայրկեան մը ուշադրութիւն դարձնեն կեդրոնին մէջ որբերու եւ ընդհանուր՝ կերպով աղքատ դպրոցականներու ապագային համար խորհուած այս լաւ խորհուրդներուն վրայ : Թերեւս այս առթիւ յայտնուին առողջ կարծիքներ եւ իրական կեանքի գիտակցութեամբ ամփոփ տեսութիւններ — որոնց առջեւ բաց պիտի ըլլան միշտ մեր էջերը — որոնք գաղափարի համերաշխութիւն մը առաջ բերեն ու քաջալերիչ զօրի մը տան Նպաստից Յանձնաժողովին այս նոր նախաքայլին :

Բարերարներէ հասած ու նպաստը նկատելու զրկուած դրամները ուշ կամ կանուխ կըրնան սպասիլ — եթէ երբեք կը բաւեն ներկանան սպասիլ — եթէ երբեք կը բաւեն ներկանան սպասիլ — եթէ երբեք կը բաւեն ներկանան սպասիլ — եթէ երբեք կը բաւեն ներկանան սպասիլ :

Բժիշկները սակաւաթիւ պիտի ըլլան, ի հարկէ, ու մեծամասնութիւնը պիտի յարի երկրագործութեան, Նիւթական համեստ կացութեան տէր գիւղացիին համար իսկ դժուար չէ հող մը գնել իր գեղին մէջ, եթէ պապենական ժառանգութեամբ գետին մը չունի արգէն, եւ կամ հողատիրոջ արտերուն մշակութիւնը ստանձնել, մինչեւ որ ինքն ալ իր խնայողութիւններով իր արար ունենայ : Ասոր համար է որ Յանձնաժողովը կ'ուզէ որ բանոցներու ծրագրէն անպէտ դաստանդութիւնները ջնջել եւ անոնց տեղ եզն ու արօր տալ : Գաւառացի տղոց համար չըջանաւարտի լաւագոյն վկայականն ու մրցանակը պիտի ըլլայ ստիկա :

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԱՆՎԵՐԱՌԱՐՁ

Գարունները միշտ հիներն են
Վարդածիժադ ու բոցանոյշ,
Ամպեր կապոյտ, աչքեր մեղոյշ,
Գինովութիւն մը կը բուրեն:

Ալեակներ նոր են յաւիտեան,
Վաղն արշալոյսն է նոր դարուն,
Վիշտեր սրտէն փախչին հեռուն,
Ու խառնըին հին մթութեան:

Երազանքի քաղցր են օրեր,
Լոյսով, բոյրով շաղուած յաւետ,
Կեանքի ուղին միշտ արփաւետ՝
Ծաղիկներու մէջն է պահուեր:

Գետը պղտոր չէ ալ հիմակ,
Վճիտ ջուրով կը ծաւալի,
Լուսնկային զերդ հայելի,
Լճակին պէս անդորր համակ:

Հառաջ ջունի իր երգին հետ
Ժայռերը ցաւ չեն տար իրեն,
Կ'անցնի անձայն ավազներէն,
Ովկիանին մէջ կ'ըլլայ անհետ:

* * *

Հոգին սակայն չնւզեր հաւտալ,
Ամէն բան կ'էղծ կուգայ կարծես,
Մութին մարդոյ ասուպին պէս
Կ'ուզէ ինք ալ մութին երթալ:

Կը վերածնին միշտ գարուններ,
Թռչունները կու գան նորէն,
Տես արծիւներն ալ ամպերէն
Կը սրլանան աւելի վեր:

Կ'որոնեմ զուր ու սրտաբեկ
Ձեզ չի տուի զերեզմանին,
Շուրջըս համայնք վերածաղկին
Մտերմութիւն, հաւատք, հուր էք ...

ԹՐԹԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ^(*)

ԵՐԵՎԱՆԸ, ԱՅՍՏՈՐՈՒՄԸ, ՎԱՂՈՒՄԸ

ՄԱՆՁԵՍԹՐ, 18 Յուլիս

Ազնիւ խմբագիր,

Փափագ մը յայտնելով պիտի սկսիմ այն խորհրդածութիւնները՝ որոնց եռուցեալումը շատոնց կը գրգռէր միտքս եւ զորս կուզեմ ներկայել այսօր ձեր ընթերցողներուն՝ Մասիսի Հարցարանին առթիւ. փափագս սա պիտի ըլլայ որ այն պատասխանները զորս պիտի ստանաք եւ որոնք յուսամ ճոխ ու բազմաթիւ պիտի ըլլան, եւ այլազան, նոր գաղափարներով բեղուն ու տրամաբանութեամբ կուռ, եւ այն խմբագրականները զորս պիտի նուիրէք այդ հարցումներու մասին, ունենան դարմանող, կազդուող հանդամանք մը որ նոր ուղղութիւն մը տայ այն խաբուսիկ, ծուռ ու մակերեսական գրականութեան որ մերը եղաւ սա վերջին տասնըհինգ քսան տարիներուն մէջ։ Ու սրտանց է որ կ'ընեմ փափագս, որովհետեւ խորապէս զգացուած ցաւով մը, բարոյական մորմնքով ու կակիծով է որ կը տեսնեմ տարուէ տարի, օրէ օր անկումը մեր արեւմտեան Հայերուս գրականութեան։

Կարելի է ձեր հարցումներուն կարգը չպիտի պահեմ, բայց պիտի ջանամ ձեր գծած սահմանէն չհեղի լատ, ու օտար նիւթերով զուր տեղը չվառնել այն սինակները զորս մեր առջեւ բացեր էք, լայն ու ճիշտ հասկա-

ցողութեամբը գրական չարախախտութիւն մը խմբագրութեան դերին։

Ի՞նչ է մեր այսօրուան գրականութիւնը. ցեղին առանձնայատուկ, անոր հոգիէն բլրաւած ու անով ապրող, անոր մտածման հարազատ ծնունդը եղող, անոր շունչով տագորուն գրականութիւնն է ան։ Ունեցանք սա վերջին քսան տարիներուն մէջ երկասիրութիւններ որոնք հայ ողիւն ամէնէն նրբացած, զտուած ու ազնուացած ձեւին արտայայտումները ըլլային, այն ցեղային ողիւն որ ազգերու առանձնայատուկութիւնը անսխալութեամբ կը գրչմէ, որ նորվեկիայի մէջ Իպսէն մը, Գերմանիոյ մէջ Նիլէ մը, Ռուսիոյ մէջ Թօլսթոյ մը ու Ֆրանսայի մէջ Զօլա մը կը ծնցնէ, եւ կամ թէ, վերջապէս, կը գլխաւորէ այն շաւղին մէջ ուր միութարութիւնը ունենանք յուսալու թէ վաղը, միւս օր, նոր, լուսաւոր շրջան մը պիտի բացուի մեր գրականութեան պատմութեան համար, ուր իսկատիւ տալանդներ՝ մէկ գիշերուան մէջ փթեցած ու բացուած ծաղիկներու նման՝ պիտի գան իրենց շնորհքը, փայլն ու պերճանքը ցոլացունել եւ որոնց գործերը — իրենց բնատնտեսութեամբ իսկ — յայտնութիւններ պիտի ըլլան մեզի։

Պատասխան։

Գլխու բացատրական շարժում մը։

Երէկի փորձառութիւնը վաղուան յուսանալութիւնը կու տայ այս մասին։ 1880էն 1890ի միջոցները տեսալ մը դպրոց հիմնաւեցաւ մեր մէջ, երիտասարդ գրողներու պղծիկ ու խանդավառ խմբակի մը կողմէ որ Մօքսասնի դործերուն թարգմանութիւնները սկսելով, հետեւեցաւ, շուքի մը պէս, Ֆրանսական գրականութեան, նոյն հաստատութեամբ որով շուքը կը հետեւի զինքը ձգող տաւրկային, անորոշ ու հեղուկ շրջապիծերով ու առանց

(*) Պ. Շ. Շաւարշ, որուն բըրակցութիւնները ու յօդուածները, Արեւիշի մէջ, կորովի գրջով մը գրուած, սուր հետաքրքրութեամբ մը ու ակործով կարդացուեցան վերջերս, հաճելի անակնկալ մը կը պատճառէ մեզի՝ առաջին պատասխանը ինքը ղրկելով Մասիսի ծանօթ հարցումին՝ վաղուան գրականութեան վրայ. կը ճրատարակենք իր տեսութիւնը նոյնութեամբ, որքան ալ տեղ տեղ ծայրայեղութեան տարած ըլլայ յուստեսութիւնը, թեր ու դեմ յայտնուելիք կարծիքներու շարքին երկուամէն ետքն է միայն, ինչպէս արդէն բաժնէք, որ կարելի պիտի ըլլայ ընդհանուր եզրակացութիւն մը հանել։

խորութեան : Այդ գրողները հաշտի մը շինեցին իրենց , բայց ոչ բաւական հարազատ տեսական լլալու համար : անոնց գործերը , տեսակի մը նորութիւն — Ֆրանսական — բուրեղուն հաճոյքով կարգացինք գրեթէ մինչեւ այսօր : Բայց ո՞վ պիտի յիշէ վանոնք , երբ նոր գրականութիւն մը , նոյն իսկ կէս յաջող , բայց խկապէս տոհմային , սկսի բողբոջիլ :

Ուրեմն հաւատքը ունիմ — եւ խորունկ , հիմնական ու հետզհետէ աւելի զօրացող հաւատքը — թէ ճշարտապէս հայ գրականութիւն մը կարելի է , եւ ասոր համար է որ զայրոյթ մը կը զգամ մեզի ընծայուած անհամութիւններուն դէմ , տեղոյն ու անիմաստ նմանողութիւններուն դէմ , որոնք , իմ կարծիքովս , ամէն օր կը յետաձգեն գալուստը այն օրին , որ բուռն , անզուսպ , խկառիպ տաղանդ մը պիտի բարձրանայ , ճաճանչէ ու անջնջելի հիմք ու գրաւոր դնէ զուտ հայ գրականութեան մը :

Հարկ է տեսլոյնել թէ ասով արդէն ձեր առաջին հարցումին հաստատական ու երկրորդին՝ ժխտական կերպով պատասխանած կ'ըլլամ : Այսօրուան Պոլսոյ գրականութիւնը , բացի մէկ քանի ծանօթ բացառութեաներէ (որոնք սակայն իրենց ճիգին փոքրութիւնովը ու արտագրութիւններու աննշանութեամբը գրեթէ ազդեցութիւն մը չունին) այսօրուան գրականութիւնը , յուսահատեցնելու չափ , լաւ ընելու աստիճան , տկար , ազագուծն ու ամուլ է : Անհարկ մը շուրջանակի եւ պիտի համարուիք ու պիտի սղաք մեր մտաւորական չքաւորութեանը վրայ :

Հաստատենք նախ թէ գրականութիւնը ըսելով Պոլիս՝ լրագրութիւն պիտի հասկնանք : մեր մէջ գիրք չձախուիր (բացի դասագիրքէ) , պատճառները չպիտի ուզեմ թուել , ամբողջ յօդուածի մը նիւթը կրնար ըլլալ ան : Ու պէտք էր գրել այս մասին — չառ եւ յաճախ — որովհետեւ դաստիարակութիւն մըն է ան ուրուն մեր ժողովուրդը շատ կը կարօտի : Հեւ տեսարար ինչ որ ուրիշ տեղ գրքի ձեւով պիտի հրատարակուէր՝ մեր մէջ օրաթերթերու եւ կամ Հանդէսներու մէջ կ'երեւայ : Ասիկա ինքնին մեծ պակասութիւն մըն է , լրագրի մը

համար գրուած կտոր մը երբեք չպիտի ունենայ շինութեան այն կատարելութիւնը զոր գրքի մը յատկացուած գրուածքը պիտի ունենար : Բայց ըստ իս , ասիկա պատճառ մը ըլլալու չէր այն անխնամ վիճակին որ ընդհանրապէս մեր թերթերուն մէջ կը տիրէ : Լրագրութեան մէջ գրականութեան մօտէն թէ հեռուէն ազգականութիւն ունեցող նիւթերը ջոկելու ջանանք նախապէս . Ա. Խմբագրականները ու Ֆինանսատականները (այս երկուքը դիտմամբ է որ իրարու կը կցեմ) . — Բ. Գաւառական թղթակցութիւնները . — Գ. Նորավէպները ու թերթօճները :

(Բանաստեղծութիւնը այնքան քիչ տեղ կը բռնէ մեր մէջ որ չուզեցի անոր մասնաւոր բաժին մը հանել հոս . ինչպէս խոսքան դաշտի մը մէջ , հոս հոն՝ մացառներու տակ պահուած մանիշակներու տեսքը անոր ամայութեան վրայ ուշադրութիւնը աւելի պիտի դարձնէր , նոյնպէս երբեմն երբեմն երեւցող ստանաւորները — ոմանք շատ գողտր ու քաղցր , ուրիշներ բոլորովին անարժէք — կը յիշեցնեն մեզի թէ այդ ճիւղը շատ անմշակ թողուած է մեր մէջ . բայց հոս միայն մաղթանքներ ունինք ընելիք , քանի որ հազար վիճարանութիւն ու հազար խորհրդածութիւն բանաստեղծ մը չպիտի կրնային շինել :

Ուրեմն քննենք :

* * *

Առաջին դասակարգին կրնանք ածական մը տալ՝ «յարձակողական» յորջորջելով . իրմաբազիր թէ քննադատ՝ իրենց մեղադնորհ մը ու գերազանց պաշտօն մը նկատած են գրչի յարձակումը . ու քննադատութիւնը , որ ամէնէն նուիրական ու ամէնէն կարեւոր մասն է գրականութեան , մեր մէջ խօսքի ու բսօի ըմբռնարարութեան կը դառնայ . գործին տեղը , անձը , ներքինին տեղ արտաքինը կը դատաւիտեն . հրատարակութեան մը փոխանակ ոճին , նիւթին , նպատակին , հոգիին կարեւորութիւն տալու , տպագրական ուստուգարանական ամէնէն չնչին սխալները , տրիւմար սրամտութեամբ մը , կը թուեն , գրողին անձնականութիւնը կուգն մէջ խառնել , ու նիւթական ամէն մէկ պակասութիւն խժրծելով՝ կը մոռնան ըսելու թէ հեղինակը իր նպատակին մօտեցած է թէ ոչ , իր ընտրած ուղ-

զուլթեան մէջ յաջողութեան սկզբնաւորութիւն մը կրցած է ունենալ, եւ թէ վերջապէս իր գործը քապէս-անօգուտ է թէ արդիւնաւոր : Որովհետեւ, քննադատականի մը ու խմբագրականի մը բուն սրտաւոր գործի մը, դէպքի մը, երեւոյթի մը թագուն հոգին պարտեալ վեր հանել, գովել կամ պարտաւել պիտի ըլլայ, ու լրջութիւն մը կը պահանջէ ատ եւ խորունկութիւն : Կրնայ անոր գրիչը ուղածին չափ կծու ըլլալ երբ առարկան, իր խղճին առջեւ, ապրտակուելու միայն արժանի է, — կծու, անգութ խի, բայց ոչ անձնական, բայց ոչ լպիրշ — ու կրնայ յետին ծայր ներողամիտ, ներբողող ու քաջաւերող ըլլալ եթէ իր քննադատածին մէջ լոյսի նշոյլ մը կը նշմարէ : Բայց միշտ իր առաջնորդը պիտի ըլլայ անկեղծութիւնը, որ մինակ կրնայ անաշառութեան մերձեցնել զինքը : Մեր մէջ հարեանցի ըլլալը միակ յատկութիւնն է յարձակողական գրիչներուն : Թերեւս տարօրինակ թուի որ քննադատականներու վրայ խօսեցում սխիւմ, երբ երրորդ դասակարգն է ամէնէն կարեւորը, բայց ճշմարտութիւն մը չէ՞ որ մեր մէջ քննադատութիւնները արտագրուած գործերու վրայ ծաղրելի ըլլալու չափ անհեթեթ մեծաւանդութիւն մը կը կազմեն : (չպիտի գանգատէի, եթէ գոնէ անոնք իրենց անունին արժանի բաներ ըլլային ընդհանրապէս) :

Կրնանք հոս յիշել նաեւ այն կարգ մը ճամբորդութեան նոթերը, որոնք աջ ու ձախէն կը տեղան ամէն օր, երբեմն շատ զուարճացուցիչ, ուրիշ անգամներ անհամ ու քնարեր : անոնց համար ներողամիտ կրնանք գրտնուիլ, անվնաս միջոցներ են անոնք որոնց գրականութեան հասուցած չարիքը այնքան փոքր ու անգագալի է որ կրնանք հաշտի չդնել անոնց գոյութիւնը :

* * *

Երկրորդ . Գաւառական թղթակցութիւնները . գաւառական գրականութիւնը . . . Գրականութիւն արգարեւ . քահանայի ու թաղականի վէճեր, թաղականի ու քահանայի պոռչտութեան . ահա բնաբանը . ու ամէն գաւառէ, ատոր վրայ նամակներ, նամակներ ու

նամակներ կը շարադրուին, որոնք, ամէն օր, անընդհատ, առանց փոփոխութեան, միօրի նակ կերպով — ապագայացի միօրինակութիւնով մը — կը պարզուին օրաթերթերու սիւնակներուն մէջ : Աստուած իմ, այդ հեռաւոր, բնութենէն օժտուած, նօթալիք տեղերուն մէջ չկա՞ն մարդիկ որոնք կը հրճուին, կը ախրին, կ'առնեն, կը սիրեն . չկա՞յ դիտուելու, նոթի առնուելու, գրուելու ուրիշ նիւթ մը, ուրիշ դէպք մը քան Պարոնեանի այնքան ծաղրած, ա'լ փռած, ա'լ հոտած տիրացուական խնդիրը . այս ի՞նչ հոգեկան աղքատութիւն է, այս ի՞նչ մտաւորական դատարկութիւն է . (աւա՛ղ, այս մասին մեր Պոլսեցիներու մեծ մասը նուազ գաւառացի չեն) : Ու ի՞նչ մեղադրելի թոյլտուութիւն է այն լրագրիչներու խմբագրութեանց որոնք սիւնակներ կը նուիրեն այդ տափակութիւններուն ու թոյլ կու տան, ի՞նչ կըսեմ, կը հրաւիրեն որ ընթերցողները մնան այդ ոգւնազուրկ, կենսազուրկ մթնոլորտին մէջ, Պիտի առարկեն թէ ժողովուրդը կուզէ գաւառներէն լուրեր ունենալ, թէ անոնցմով՝ կը հետաքրքրուի, անիկա է որ իրեն հաճելի կ'ըլլայ . է՛հ, ո՞վ կ'առաջարկէ զրկել զանոնք իրենց այդ մանանայէն . ամէն հայ օրաթերթի մէջ Ազգային Լուրեր անունով սիւնակ մը կայ . թո՛ղ հոն քանի մը տողով ամէն մէկ քաղաքէ, ամէն մէկ գիւղէ եկած այդ լուրերը համաօտեն, եւ անոնք որ կը փոփոգին գիտնալ թէ այս ինչ քահանան ժամերգութեան նուիրական ժամուն հաղայեր է կամ փռնդտացեր, կամ այն ինչ թաղականը ժողովքին մէջ կ'օշիկը հանած նստեր է կամ նախկին քաղեր է, թո՛ղ անոնք փոթան այդ սիւնակը աչքէ անցընել ու իրենց իրիկտան մարտդութիւնը չխանգարել . բայց չխաթարենք մեր թերթերու առաջին կշիւրը փլուկի գոյնի վիճարանութիւններով կամ նմանօրինակ ապուշութիւններով . ուրախութեան զգացում մը ունեցայ Արամ Անտոնեանի նկատմամբ, երբ կարդացի անցեալներու Արեւելի մէջ իր ծաղրական մէկ յօդուածը այս մեր ընդհանուր հակումին նկատմամբ, միայն թէ պիտի ուզէի որ աւելի խիստ ու աւելի ծանր ըլլար անիկա, որովհետեւ ներողամտութիւնը

պարզապէս յանցաւոր պիտի ըլլար :

Գաւառական գրականութիւնն մը կը հաս-
կընամ, նոյն խակ կը զգամ որ ժամ առաջ
հասնի ան մակարդակի մը ուրիշ վար պէտք
չէր իջնել երբեք, բայց այդ մասին պիտի
խօսիմ աւելի վերջը :

* * *

Երրորդ դատակարգը կը կազմէ մեր բուն
գրականութիւնը :

Զմայտ (asthmatique) անձեր զաւիպե-
ներէ եւ կամ շատ երկար շրջագոյութիւններէ
ստիւումով կը խորշին, իրենց կարճ շունչը ա-
մէնէն պզտիկ խոնջէնքէն հատնիլ կը սպառ-
նայ, ու մեր արդի գրողներու միտքերը զմա-
յտ վիճակի մը մէջ ըլլալ կը թուին, կարճ
ու յարաբերաբար գիւրի ճիգերէ աւելի ընել
անկարելիութիւն մըն է անոնց համար, ու
ասոր համար է որ նորաժէպը մեր մէջ ար-
մատացաւ, Սիսալ չհասկցուիմ, գրական այս
ճիւղը չպարտաւելէ գաւառ, ընդհակառակը շատ
կը սիրեմ, եւ ինչ որ Պուալօ յօնէին համար
ըսած է, չպիտի վարանէի ես ալ կրկնել ա-
նոր մասին թէ. « Կատարեալ նորաժէպ մը՝
յաճախ շատ մը երկար վէպերէ անվիճելիօրէն
գերազանց է : » Բայց մեր մէջ սունկի պէս
աճող ու բազմապատկուող կարգ մը վիպակ-
ները կրնան այդ գերազանցութեան հասած
ըլլալու յաւակնութիւնը ունենալ :

Մեր մէջ կը մտցուի թէ հեղինակ մը ա-
մէն բանէ առաջ զաղափար մը ունենալու է
գրելու համար, երեւան եկած նորաժէպներու
մեծամասնութիւնը առէք, սարսի նկարագրու-
թիւններ են անոնք որոնք ամենաջնջին, ա-
մէնէն աննշան, իրական կեանքի հետ ամէ-
նէն արտաուայ յարաբերութիւնը ունեցող գէպ-
քի մը շուրջը կը խոնարին, հոն զգացմանց
վերլուծում, մտածմանց ճշմարտութիւն, հո-
գեկան կամ ընկերային խնդրի մը լուծումը
մի՛ փնտռէք : Այլ հոտ ալ պզտիկ — որքա՞ն
սրտիկ —, թեթեւ ու հարեւանցի սրամտու-
թիւն մը որ նիւթին շուրջը կը ցատկուտէ ա-
ռանց մէջը թափանցել ջանալու, ու նկարու-
գրական ճոխութիւն մը — որ սակայն կարե-
ւոր ու հարկաւոր է գաղափար մը զարդա-
րելու համար — բայց բաւորովին թափուր ու

առանց հոգիի կ'երեւայ, երբ մտքի սնան-
կութիւն մը գոցելու, պարտկելու կը ծառայէ,
ինչպէս տխուր պիտի ըլլար ոսկեզօծ ու փայ-
լուն շրջանակ մը որ խեղճ նկար մը կ'եղերէ :

Մասին հարցումները մեզի փոքրիկ իրա-
ւունք մը կու տան արդի գրագէտներու ա-
նունները մէջ բերելու, ու չպիտի ուզեմ առիթը
փախցնել անգամ մըն ալ կրկնելու խոստովա-
նութիւնը իմ հիացումիս այս ճիւղին վարպե-
տին՝ Զօհրապին հանդէպ. անոր վերջինը,
Փօթուրդն, զոր քննադատող մըն ալ եղեր է
կարծեմ, այն կոտորներէն է որ բուն խակ ցե-
ղային գրողը կը կրեն, այդ մէկ քանի էջե-
րուն մէջ, մեր սերունդին ամէնէն էական,
եւ ուշադրութեան արժանի, խնդիրն է որ կը
ծեծուի, եւ այդ գաւառի տուամը անոնցմէ
է որ տոհմային հարց մը կը յուզեն, Մտա-
ծեցէք քիչ մը ու պիտի տեսնէք թէ տեֆօռի
փոքր փոփոխութեամբ մը ինչպէ՞ս այդ պատ-
մութիւնը պիտի յարմարի այն ամէն տեղե-
րուն ուր Հայեր կ'ապրին : Եւ աղուորութիւնը
հոն է այդ վարպետ գրուածքներուն որ կար-
գալէդ վերջը զանոնք, միտքդ չուզեր հեռանալ
անոնցմէ, անոնց բուրումը կը խնկարկէ քու
բեղուն խոհերդ, ու ճշմարտութիւններ, իրենց
սպիտակ, լոյսի թեւերովը երեւակայութեան
չլարչէն կը թափանցեն, եւ կը զգայ զանոնք
մարդ՝ խորունկ ու անջնջելի կերպով, մինչ
անոնց պարզ ու ցուրտ assertionը անտարբեր
պիտի թողուր :

Բայց ինչո՞ւ մեր գրողներէն անոնք որոնք
մինչեւ հիմայ երեւցած էջերէն ամէնէն աղ-
ուորները տուած են մեզի, կը գոհանան գե-
ղեցկութեան փշուրներով միայն, եւ չեն ջա-
նար մեզի տալու աւելի երկար շունչով գըր-
ուած, աւելի աշխատուած, աւելի հասուն
գործեր : Ու պէ՞տք է հաւատքնիս կորսնցը-
նենք թէ այլեւս որ եւ է հայ գրող անկարող
է երկար շունչով գործ մը արտադրելու :
Սիւլիլ, անգամ մը, երբ հազիւ տապաքէզին
մէջ ոտք կ'ոխած էր, մեզի մեր կեանքէն վէպ
մը տուաւ, Զօհրապ, հատ մը գրեց եւ
հատ մըն ալ սկսաւ, ինչո՞ւ մէկը ալ չարտա-
գրեց, ու միւսը չչարունակեց, ասոնց վրայ
իրենց կարծիքը կարգալ հետաքրքրական
պիտի ըլլար : Մեզք չէ՞ որ մեր թերթօնները,

մեծագոյն մասով, ըլլան ինչ որ են հիմայ, թարգմանութիւններ եւրոպական միջակ հեղինակներէ: Ուրեմն ընտանեկան կեանքը չորցա՞ւ մեր մէջ. հոգեկան նուրբ խնդիրներու ամէնքն ալ իրենց լուծումը գտա՞ն, գաւառներն ալ միակ ֆանթոզներէ՞ կը բաղկանան որոնք բարոյական կեանք մը չունին. ու չկա՞յ ուսումնասիրութիւնք, ծեծութիւնք, գովութիւնք, պարսաւելու թերութիւններ, մութութիւններ, առաքինութիւններ, վերլուծութիւնք արժանի սիրող հոգիներ:

Ինչի՞ կը յանգիմ:

Ահաւասիկ, Պոլսահայ գրականութիւնը հնչուն՝ այլ դատարկ բառ մըն է միայն. գաւառական գրականութիւն չկայ: Մինչեւ հիմայ եղածը անյատակ, թեթեւ, առանց սպառաքիլ գրականութիւնն էր. գրողներուն մէկ մասը տաղանդի նշույլ չունի. կրնայիք կարգաւ անոնց այս կամ այն վէպը, որ մեզի գրեթէ բոլորովին անծանօթ միջավայրի մը վրայ խորհող ու հասկցող մտքի մը առողջ տեսութիւնները ու զգայուն սրտի մը թրթռումները պիտի բերէք:

Վերը դիտմամբ Զօհրապի Փօթուրչըն յիշեցի ցոյց տալու համար թէ ահա՜ Պոլսոյ գրագէտներու էն փայլունը գաւառի մը մէջ փնտաւած է իր նիւթը. արդ, գաւառացի գրող մը պիտի կրնար, օրինակի համար, անոր վրայ ամբողջ հետաքրքրական գիրք մը գրել. ճանչնալով իր ծննդավայրը ու անոր հոգին, անձերուն, սովորութիւններուն, աւանդութիւններուն աւելի տեղեակ, հոս հոն գաւառարարաւոր նկարագրել զանազանութեամբ, ու վարպետի մը ձեռք, զուխ—գործոց մը պիտի դառնար այդ գիրքը: Բայց պարզապէս ըսեմ՝ թէ փօթուրչը գրականութիւն մը չէ որ կը փաստարանեմ. միշտ գերազանցութիւնը, ուզուի թէ չուզուի, իրաց բնական ու արդար բերմամբ, Պոլսոյ գրագէտներուն պիտի մնայ. անկէ կը սպասենք արեւու ոսկեշող, բուն ու կիզիչ լոյսը, մինչ գաւառի գրողներէն կ'սկսեցանք միայն լուսնի արծաթեայ հանդարտ ճառագայթումը կամ աստղերու նախշուն փալրիւնը:

Շ. ՇԱԽԱՐՇ

ԴԱՐՁԵԱԼ «ԵԶՆԻԿԻ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Գեր. Եղիշէ Եպիսկ. Դուրեանի Մասիսի 24 եւ 28 թուերուն մէջ Եղնկայ հայ բնագրին ի՞. եւ ի՛նչ. զլուսնեբուն մութ մտերէն հինգ կէտին վրայ գրած յօդուածներէն՝ պէտք ենք ըսել, թէ տակաւին բան մը չհասցեցանք — եւ չահելու յոյս ալ չունինք: Ասոր պատճառն այն է՝ որ Գեր. յօդուածագիրը չունի բաւական պաշար՝ առաջարկուած խնդիրը կամ ընթերցուածն ապացուցանելու: Եւ երբ իրն. գրական կէտ մը բնագրին բնական վիճակին մէջ՝ իր նախորդ ըմբռնման համեմատ՝ չի կրնար մեկնել, կը սկսի եմքադրել. — անչուտ «միամիտ յամառութեամբ» (Մասիս 438բ), գործող չերեւալու համար. — ենթադրել թէ օրինակի համար, «վիշապոյց» կամ «որս»՝ բառերու «ուղղագրութեան» պէտք

կայ, «եթէ երբեք անյարիր կտոր մը չէ այն իր ամբողջութեամբը» (անդ, 372բ). «դեւք»՝ բառը «դիւթք» կարգաւ է՝ (անդ). «եզամբք կ'ընտրենք կարգաւ շաւք» (անդ). «միթէ բանաւոր չէ՞ անի մատնիկով ձեւակերպեալ համարել այդ (երազողանք) բառը» (435բ). «առ երես արարած իցէ»՝ «ուղղագրեալ ձեւով առ երէս արած իցէ» (436). «գուցէ յեանագոյն յաւելուած մ'ըլլայ արարեալ լայք»՝ «կասկածելի երեցած է մեզի այդ բացատրութիւնը» (437ծ). «Ի հարկէ ակնարկուած պիտի ըլլար բնագրէն պակասած տողերու մէջ» (438բ) եւայլն: Այնպէս որ՝ խնդրական հինգ կէտերուն ո՛րեւէ մեկնութիւն մը տալու համար՝ Գեր. յօդուածագիրը բնագիրը պակասաւոր եւ ուղղելի հրատարակելով՝ խնդրոյն

մէջէն ելլել իրեն սկզբունք բրած է : Միանգամ ընդ միշտ ըսենք՝ — մեզ վերագրուած «յամառ միամտութեան» հակառակ, որ այս տեսակ «մտամարտ ճարպիկութիւն» չի կրնար երբեք մեզի առաջնորդ ըլլալ «հեղինակ մը հասկնալու» : Եթէ Եզնկայ պէս կանոնաւոր եւ քերականական գրութեան միայն մէկ քանի էջերը հասկընալու համար ա՛յսչափ կամայական փոփոխութիւն «բանաւոր ճարպիկութիւն» կը համարուի, հապա ուրիշ խրթնարան հեղինակներն հասկընալու ինչ հնարքներ պիտի մտածուին :

Գալով միւսանգամ խնդրական հինգ կէտերուն, կ'ըսենք ընդհանրապէս՝ թէ նոյն կէտերուն՝ ցորչափ հեղինակին ամբողջ գրութեան, ոճին, լեզուին եւ նոյն տեղոյ կապակցեալ նախադասութիւններուն չի վնասեր ա՛յս կամ ա՛յն հաւանական մեկնութիւնը կրնայ տրուիլ : Գործ է որսեղ՝ թէ ո՛ր մեկ նութիւնն է հաւանականացոյն :

1. «Երազազանք ձգիցին» չլուստորեցաւ, եւ մեր առաջարկած «Երէ-գազանները (կը վազեն,) կը սուրան» կը մնայ՝ մեզ համար՝ բանաւորագոյն մեկնութիւնը : Վահրամ Վ. (Ժ.Գ. դար) ալ այս խնդրական խօսքը նմանաձայնութեամբ՝ «տրազ արազ վազս առնեն» կը մեկնէ (Հին հւտք. էջ 195) : «Երազազ» յբանի անկարելի է ցուցնել ի մատենագրութեան, այլ միայն (գործիական) — խփ (Ղ. Փարպ) հետեւաբար մեր բառին եզակին է՝ երազազան, որ թակարդ չի կրնար նշանակել : Եթէ անփոփոխ պահել ուզենք այս բառը՝ Զմիւռնական տպագրութեան համեմատ («էրէ գազանք») «Երէ-գազանք» կարգաւու ենք : Այս բառս մեկնած էինք նախորդ յօդուածով՝ թէ պէտք է հասկընալ երեէ (==որսի որեւէ ուտելի խոտաճարակ անասուն՝ քարայծ, եղջերու եւլն), եւ զազանէ (==պատշաճող վայրի կենդանիներ՝ առիւծ, վագր, բորեան, վարազ եւլն) բաղադրեալ ճիւղ մը, որուն ինչպիսի՛ ըլլալն Եզնիկ չ'աւանդեր : Երեւան կայսթեամբ բաղադրեալ այսպիսի ճիւղներ հայ մատենագրութեան յառաջ բերած էինք նախորդ յօդուածով, ինչպէս՝ յաշկապարիկ գազան, ձիազլուխ գազան, ապուռ գազան, գազան ինչ որսոյ եւայլն : Մեզի համար ան-

ըմտնելի է՝ թէ Գեր. յօդուածագիրն ինչպէս կրնար բռնել թէ «այդ ճիւղներէն . . . եւ ո՛չ մէկը սակայն կարելի է համեմատել ըստ իրին եւ ըստ անուան «Երէ գազանք»ի հետ . . . քանի որ այդ բառը որսի զազան պիտի թարգմանուի : Ո՛ր կը մնայ ուրեմն թաղադրեալ ճիւղը» : Եթէ պիտի կարենանք երբեք զիրար հասկընալ՝ կ'երեքինք, թէ խոտաճարակ երեւոյր զիշատիչ զազանի մը հետ բաղադրելու ըլլանք, երեւակայեալ բաղադրութեան համեմատ՝ «ճիւղ» մը կը ծնանի մեր մտքին մէջ. այսպէս՝ «Երէ-գազան»ին կամ՝ վերին իրանը զազան եւ վարինը երեւակայելով, եւ կամ՝ ասոր հակառակը : Եւ եթէ այս (երեւակայութեան մէջ) բաղադրեալ կենդանին, զոր ընդհանուր անուամբ «ճիւղ» կը կոչենք, հաւածուելու ըլլայ՝ առանց երէի փոխուելու՝ (— ա՛յսպէս կը ծագւորանէ Գեր. յօդուածագիրը — էջ 436) կրնայ զլիսաւոր մտէն տանլով (ինչպէս վերին իրանէն) երեւոյր :

Իսկ «ձգիւմ»՝ «չարժում մ'ընել» իմաստով կ'երեւայ թէ այլ եւս ընդունեցաւ Գեր. յօդուածագիրը : Սակայն չենք կրնար անյիշատակ թողուլ տարօրինակ երեւոյթ մը : Խընդրական «Երազազանք ձգիցին»ը գերմաներէն թարգմանած ենք Jagdtiere dahineilen, որ թարգմանի բառ առ բառ՝ «որսականիք» (— հայերէն «գազան»ի համապատասխանող բառ չունի գերմանացին, այլ ստիպուած է ըսել wildes Tier == վայրի կենդանի, —) ի լայ փութան», ընթանան : Գեր. յօդուածագիրն առաջին յօդուածին մէջ այս dahineilen բառը «կը սուրան» թարգմանած էր : մենք ալ չծանրացանք ուն անճիշդ թարգմանութեան վրայ, նկատելով թէ «ձգիւմ» բառին «չարժիլ, դիմել, փութալ» իմաստին չի հասկոտակիր, թէպէտ եւ «սուրան» չարժման ամենատարածակն ըլլայ : Վասն զի Եզնիկ ալ ուրիշ տեղ (էջ 18) «արչաւիմ, վարգիմ, սրանամ, ընթանամ, սուրամ, դիմեցուցանեմ, արչաւեցուցանեմ» միայն չարժում յուցրնելու համար նոյն իմաստով կը գործածէ, առանց չարժման աստիճանաւորութեան մտադիր ըլլալու : Այժմ Գեր. յօդուածագիրն ընդունելով «ձգիւմ» բառին մեղմական չար-

ժուժ՝ « շարժիլ, դիմել, արշաւել » իմաստները, ի՛նչ իսկ ոչ-ճշգրտութեամբ թարգմանած «սուրալ կամ սրանալ» բառը մեր շաղակը կը նետէ, եւ ի հեծուկս մեր «ձգիմ»-ի «սուրալ սրանալ» սաստկական նշանակութիւնը ծաղրաբանութեան կ'առնու (էջ 435ր) :

Եզնկայ այս խնդրական կտորին աշխարհաբար թարգմանութիւնն ա՛յս է ըստ մեզ. «բայց եթէ (նախ) կալերու մէջ ջորիններ եւ ուզտեր կ'երեւան՝ ասիկայ դեւերու կերպարանք է, եւ ոչ թէ վիշապներու : Եւ եթէ (երկրորդ)՝ դաշտերու մէջ երէ-գազաններ կ'ընթանան եւ հեծեալներ՝ մարդերու պէս՝ երէի ետեւէն կ'արշաւեն, դեւերու կեղծիքներ են, եւ ոչ թէ ճշմարիտ բաներ մը : Եւ եթէ (երրորդ)՝ գետերու մէջ կիներու կերպարանքով բաներ մը կ'երեւան, սատանայի կերպարանք է . վասն զի գոյացական նշանդ (==ջրային ճիւղ) չկայ :» Իսկ Գեր. յօդուածագիրը կը թարգմանէ (էջ 437ա) սա՛պէս . «Եթէ կալերու մէջ ջորիններ եւ ուզտեր կ'երեւին՝ դեւերու կերպարանք է այն եւ ոչ վիշապներու . եթէ դաշտերու մէջ (այստեղ դուրս թողուեր է «երագազանք ձգիցին եւ»), զոր վերն էջ 435ր «թակարդներ լարուին» թարգմանած է,—) ԶԻԱՒՈՐՆԵՐ («հեծեալք» —արդեօք այս «հեծեալք»՝ քանի որ Եզնիկ ժողովրդական առասպել մը յտառջ կը բերէ, անպատճառ ձի՞ հեծած պէտք են ըլլալ —) մարդերու պէս երէներու (— բնագրին մէջ երեւոյ եզակի է —) ետեւէն կ'արշաւեն, դեւերու կեղծիք է այն (— գուրս մնացած է՝ «եւ ոչ ճշմարտութիւն ինչ իրաց» —) . եւ եթէ գետերու մէջ ԿնՈՋ (—բնագիրը՝ կանաց յօքնակի է—) կերպարանքով բաներ մը կ'երեւին, սատանայի կերպարանքն է այն :» — Հարցում մը, եւ կը թողում որ ընթերցողը դատէ : Եզնկայ յտառջ բերած ժողովրդական երեք առասպելներու երկուքն (կալերու մէջ՝ ջորի եւ ուզտ, եւ գետերու մէջ՝ կանանցա-կերպ բաներ,) Գեր. յօդուածագրին թարգմանութեամբն ալ առասպելական երեւոյթներ, կամ ըսենք Եզնկայ հետ՝ դիւական երեւոյթներ են : Շատ լուս : Բայց նոյն թարգմանութեան համեմատ՝ Եզնիկ ինչո՞ւ «դեւերու կեղծիք եւ ոչ իրական ճշմարտութիւն» կ'ա-

նուանէ այն բնական մարդկային որսորդութիւնը՝ որով դաշտերու մէջ թակարդներ (եւ թագազներ) կը լարուին եւ ձիաւորներ (—«մարդերու պէս» — կը բողոքէ Գեր. յօդուածագրին թարգմանութեան դէմ!) երէներու ետեւէն կ'արշաւեն !

2. Գեր. յօդուածագիրը Նորայրի առաջարկութեան հետեւելով՝ բնագրին «առ երես աւարած իցէ» խօսքը կ'ուզէ որ մենք ալ անպատճառ «առ երես արած իցէ» կարդանք, եթէ չենք ուզեր որ մեր գերմաներէն թարգմանութիւնն «առ երեսս թարգմանութիւն» չկոչուի Գեր. յօդուածագրէն (436ր) : Բնագրին (Զմիւռն. եւ Վենետ. տպգր.) մէջ «առ երես» եւով գրուած Գեր. յօդուածագիրը վերջին յօդուածին մէջ միօրինակութեամբ երեք անգամ (էջ 436, — ուստի տպագրական սխալ չէ —) եւով կը գրէ, խնդրականին գէթ կէսն ըստ կամի ի նպատակ իւր ձեւակերպելով, եւ այստեղ ալ դարձեալ ծաղրարանութեամբ մը խնդիրը լուծած կը համարի, թէ եւ մենք հաճոյքով գրուած այդ ծաղրարանութեան մտահասու ըլլալու հաճոյքը չունեցանք : Անըմբռնելի տրամաբանութեամբ մը կը պահանջէ մեզմէ՝ որ «Պային մէկ կէսին մարդ ըլլալն» գտնենէնս ետք, միւս կէսին ի՛նչ ըլլալն ալ ըսենք, Եթէ գիտնայի՛նք : Եւ որովհետեւ չենք ըսած՝ կը սկսի հնարամտութեամբ մը (esprit de combinaison) միւս մասն հետեւեալ կերպով բազադրել եւ Պային գործողութիւնն որոշել . «Եթէ ճիշդ է կարծել թէ պային միւս կէսը նոխազ էր (Վերեւ յիշուած գրքէն առնուած, էջ 185, առանց յիշատակութեան —) — ինչ որ կը մօտեցնէ զայն պանի եւ պաներու (Pans et les pans) — եւ եթէ՛ միւս կողմանէ՛ այդ անուան ստուգաբանական ծագումին մէջ՝ հռոմէինք տեսնել ըստ գիտնոց՝ πᾶσαι, πᾶν (արածել) իմաստը, այն ատեն պայները արօտներէ կամ անտառներէ հետու ապրող ոգիներ պիտի չնկատուին, եւ անոնց համար երէներու մօտ (առ երէս) արածելը եւ նոյն իսկ արածիլը զարմանալի պիտի չերեւի :» Այս «պայմանական» շուքմանէն կը հետեւի՝ որ անպատճառ «առ երէս արած իցէ» կարդալու համար, ըստ Գեր. յօդուածագրին՝ Պայը մարդ-նոխազ է, (— կ'ենթադրուի որ

վերին մասը նույնպէս է, վասն զի կ'արածուի ալ, ըստ Գեր. յօդուածագիրն,) որ որսի կենդանիներու մօտ (?) կ'արածէ (այսինքն՝ հովուութիւն կ'ընէ. երե կ'արածէ երեի ֆով!) եւ զարմանալի չէ (!) եթէ ինքն ալ արածուի (!!!) : Անշուշտ Նորայր իւր առաջարկութիւնը կրնայ լաւագոյն եղանակաւ փաստաբանել :

Պայ, որչափ մեզի ծանօթ է, հայ մատենագրութեան մէջ հետեւեալ տեղեր յիշուած է միայն .

«Իբր զծովացուն՝ զոր ի կովէ ելեալ աւսն է, եւ զպոյն իմն՝ ի մարդկանէ, եւ զառելզն ի շանէ :» Եզն. 98 :

«Ոչ երբեք ի մարդկանէ ելեալ պայն՝ եթէ առ երես(ս) արարած իցէ :» Եզն. 99 :

«Զպայն իսկ իմ աշօք տեսեալ է :» Եզն. 99 :

«Որպէս եւ Հայք ծովացուլս իմն եւ վիշապ մարդակերպս եւ պայս եւ առլեզս համբաւեն : (1) » Ոսկ. Պաւղ. Ա. Հոր. էջ 602 :

Պայ բառը պաւս բառին հետ կապ չունի : Պայը լեզուագիտօրէն հին արիական (սանսկրիտ, պենդ) pây (պահապան, հսկող) բառն է, pā, pāti (պահպանել, պաշտպանել, հըս. կել) արմատէն : Եզնիկայ խօսքերէն կ'երեւայ՝ որ պայ կէս մարդ է, եւ այն՝ վերին իրանը մարդակերպ, վասն զի գլխաւոր մասին համար կրնար «մարդն» այնչափ չեշտուիլ, եւ ըստ մեզ՝ սոյն Պայն է Եզնիկայ (էջ 106) յիշած «Շահապետ վայրաց» (դաշտերու պահապան), որուն համար կ'ըսէ՝ թէ «մերթ մարդ երեւէր, մերթ օձ» : Անոր համար, ինչպէս ըսած ենք նախորդ յօդուածով, Եզնիկ ի Դ. գլխոյն մէջ պէտքէն ճիշդներու ընդթիւնը քննելով՝ կը հաստատէ, թէ հրեշտակներէն, դեւերէն եւ մարդիկներէն զատ քանաւոր արարածներ չկան, եւ թէ յիշեալ երեքին նմանող ճիւղները մարդկային մաքի երեւակայութիւններ են, եւ ոչ թէ առ երեսս կամ առերեսոյթ արարածներ :

(1) Ծ. — Նախորդ յօդուածին ծանօթութեան մէջ (էջ 403) այս խօսքս իբրեւ Ոսկեբերանի յատուկ խօսքն յառաջ բերած էինք, վասն զի յոյն բնագիրն առ ձեռն չունէինք Այժմ կը տեսնենք՝ (տես վերայիշեալ գիրքն 174) որ նոյնը Ե. դարու հայ Թարգմանչին յաւելուածն է, ինչ որ չի նուագեցընէր մեր ցուցման կարեւորութիւնը :

3. «Զի վիշապն՝ որ ինքն գրաստ է. այնու զի անասուն եւ անխօսուն է, զիտօրդ՝ որ ինքն գրաստ է զայլ գրաստ վարիցէ :» Եզն. 103 : «Ըստ մեզ, կ'ըսէ Գեր. յօդուածագիրն, այս միջանկեալ նախադասութիւնը՝ («այնու զի անասուն եւ անխօսուն է»), որ բացատրութիւն է գրաստ բառին՝ հերքում մը չենթադրեր իր մէջ, այլ երկու կողմէն ալ ընդունուած յայտնի ճշմարտութիւն մը իբրեւ փաստ կը գործածէ Եզնիկ՝ տպացուցանելու համար թէ անասուն գրաստ մը չկրնար ուրիշ գրաստ մը վարել :» Գրաբար հասկըցող ո՛րեւէ մէկը կրնայ վկայել՝ որ այդ միջանկեալ նախադասութիւնը գրաստին չ'երթար, այլ վիշապին, եւ պարզապէս ապացուցումն է՝ թէ ինչո՛ւ վիշապը «գրաստ» կ'անուանէ : Եւ վիշապին գրաստ ըլլալն Եզնիկայ հակառակորդները չեն ընդունիր : Անոնք վիշապը քանաւոր արարածներու կարգէն կը համարին, որուն հակառակը կը պնդէ Եզնիկ՝ թէ վիշապը գրաստ չունի, ինքը գրաստ է, եւ անխօսուն գրաստ-վիշապը չի կրնար ուրիշ գրաստ մը վարել, Այս է իմ բմբռնումս : Թող կարողագոյն մէկը մաքի աւելի մօտ եւ հաւանականագոյն մեկնութիւն տայ :

4. «Եւ ոչ որս երբեք՝ որպէս մարդկան՝ արարեալ են վիշապաց կամ առնիցեն» խօսքին մէջ ընդդէմ մեր մեկնութեան (Մատիւ 405ա) կ'առարկուի՝ թէ պէտք էր այն տեսնել «վիշապաց» բառը «վիշապ» ըլլալ : Թէեւ Զմիւռնական տպագրութիւնը «վիշապ» ունի, սակայն հարկ չենք տեսներ «վիշապաց» ճշգրտայն ձեւին «վիշապ» նոյնպէս անքերական ձեւը փոխանակել : Եւ ի զուր է ջանալ հեղինակի մը՝ Եզնիկայ՝ գրչին քերականական խոտութենէն նաեւ ի հարկաւորութեան չընդվըգելու պատուէրներ տալ — «Որս առնել» ձեւը կամայ ակամայ հարկ է ընդունիլ՝ իբրեւ ոսկեղարեան, եւ Ամովսայ Գ. 4 «Եւ ոչ իցէ որս արարեալ նորս» խօսքն աւելորդ է յոյն բնագիրին հետ համեմատել : Խնդիրը նոյն խօսքին յունարէնէ ճիշդ թարգմանուած ըլլալուն վրայ չէ, այլ հայերէն ասացուածին գործածութեան վրայ : — «Դիւթք բառն Եզնիկ բնաւ գործածած չէ» ըսելէն ինչպէս կը

հետեւցաւ «իր թէ բառը ոսկեղաւեան չըլլար»։ Երբ «գործածած չէ» կ'ըսենք յայտնի է՝ որ կ'ընդունինք, թէ այս բառն եզնկայ օրով գոյութիւն ունի, բայց եզնիկ չի գործածեր։ — Այս առթիւ յունարէն *ἐπὶ* (=բոլորովին) բառը կը գործածուի. ինչ կ'ուզուի արդեօք հասկըցնել։

Դարձեալ Գեր. յօդուածագիրը չ'ուզեր՝ որ եզնիկ այն առաստեղն յառաջ բերած ըլլայ, թէ վիշապներն մարդիկ կը յափշտակեն եւ այլն։ Մտադիր կ'ընենք՝ որ սամկին համար ստէպ վիշապ, դեւ (ջին), քաջ միեւնոյն բանն է. հաւատացեալ եզնիկն է՝ որ «դեւ» ըսելով «սատանայ» կը հասկընայ, եւ ժողովրդեան երեւակայած «վիշապներն ու դեւերը» քրիստոնէական «դեւ»ով եւ Աստուածաշունչի «վիշապով» կը մեկնէ։

Շատ հետաքրքրական է Վահրամ Վ. (Ժ. Գ. դար. Հարցմունք եւ Պատասխանիք,) եզնկայ սոյն Ի. Գ. եւ Ի. Ե. զլուսներուն մէջ յիշուած առաստեղներու մասին գրածը։ Վահրամ Վ. առջեւն ունի եզնիկը. եւ ինքն ալ մեզի պէս հասկըցած է խնդրական կտորները, Տես այս կտորը վերոյիշեալ գիրքը (էջ 193-5)։

5. «Եւս եթէ քառնայցի ի վեր այնպիսի վիշապն» խօսքը Գեր. յօդուածագիրը թէ՛ առաջին յօդուածին եւ թէ՛ վերջնոյն մէջ «օդերեւութական վիշապ» կ'ուզէ հասկընալ ընդգէմ մեզի, որ կ'ըսէինք՝ թէ եզն. էջ 107 տող 8-18 կը խօսի մարդու մէջ մտնող ժողովրդական վիշապին՝ կամ (ըստ եզնկայ) դեւին վրայ, զոր կարելի է նաեւ հանել

մարդու մէջէն Աստուծոյ զօրութեամբ, բայց ոչ՝ ժողովրդեան մէկ զխթարանութեամբ (եզամբ)։ Այժմ՝ կ'իմանանք թէ Գեր. յօդուածագիրը վերոյիշեալ գրքին համեմատ (էջք՝ 65, 153, 171, 172) կրճատելով նաեւ Վանական Վ. ի խօսքը) եզնկայ «ի վեր ամբարձուող վիշապը» ժողովրդեան «վիշապ» անուանած «փոթորիկ» կամ «թաթաւ»ը (ouragan) կը հասկընայ։ Եւ որովհետեւ եզնկայ բնագրին մէջ նոյնտեղ վիշապ բառէն յառաջ «այսպիսի» կայ, որով եզնիկ նախընթաց կից նախադասութեան մէջ յիշած մարդու մէջ մտնող դեւը (ըստ կարծեաց ժողովրդեան՝ վիշապը) (2) մատնացոյց կ'ընէ, քաքառին չի յարմարիր, հոն ալ «քնագրէն բան մը պակասած պիտի ըլլայ» կ'ըսէ եւ կը վերջացընէ։

Այս է, ըստ Գեր. յօդուածագրին, «հեղինակ մը հասկընալու կարեւոր պայմաններէն մէկը», որուն մեզի ալ ընծայարեւումն ամենայն ազնուութեամբ կը տարամբենք, եւ բա՛ւ կը համարինք այս մասին իրարու չնորհած երկակողմանի ունկնդրութիւնը։

Հ ԳՐԻԳՈՐԻՍ Վ. ԳԱԼԵՄՔԵԱՐԵԱՆ

Կ. Պոլիս, 13 Յուլիս 1900

(2) Ի՞նչ. — Մտադիր կ'ընենք (Մատիւ 438ա տող 13-14) վերջին անգամ Գեր. յօդուածագիրը, որ ժողովրդեան համեմատ՝ վիշապը մարդու մէջ ալ կ'ընայ մտնել. իսկ եզնկայ համեմատ՝ վիշապը (իր գիացածը) որովհետեւ մարմնաւոր է, չի կրնար մարմնաւորի (մարդու) մէջ մտնել. եւ եթէ (զիւահարի) մէջ շշոյ բան մը կայ, այն վիշապ չէ, հապադեւ (սատանայ)։

Պ. ԳՐԻԳՈՐ ԶԱՆԾԵԱՆՅԻ մահուան գոյժը, որ Բեզերապուրէն հեռագրաւ հաղորդուած է Ս. Պատրիարք Հօր, խորին ցաւով իմացուեցաւ ազգին ամէն գաղափարգերէն։ Պ. Զանչեանց ծանօթ անուն մին էր ո՛չ միայն Ռուսահայոց՝ այլ եւ Թրքահայոց մէջ, իրր կրթասէր բարերար մը որուն Պատրիարքարան զրկած նպաստներով 12 սրբանոց կը պահուէր այսօր գաւառներուն մէջ եւ նոր մըն ալ բանալու պատրաստութիւններ կային վերջերս Պ. Զանչեանց հարուստ անձ մը չէր, — եւ ասով աւելի կը շեշտուէր իր արժանիքը, — եւ իր հրատարակութիւններէն ստացած գումարներով կը գոյացնէր Պատրիարքարան զրկած նպաստները։ Հագիւ քառասնամեայ, շատ ըստ գիտէր սուսերէն լեզուն եւ ուստ թերթի մը խմբագիր եղած ու գնահատուած էր։ Բարեգործութիւնը ու հրապարակագրութիւնը իրարու միացնել գիացող եզական տիպար մին է որ կ'անհետանայ Պ. Զանչեանցի մահով եւ 12 սրբանոցներ կը զրկուին իրենց նիւթական միջոցներէն։

Թ Օ Փ Ի Կ — Ա Պ Լ Ա Ն

(Ա Ռ Ա Ն Գ Ա Վ Է Պ)

Որք մըն էր ան, եթէ միայն որք մըն եղած ըլլար, հոգ չէր. զարիսպակ որք մըն էր, որուն մայրն ու հայրը կանուխէն մեռած էին: Անաէր-անտիրական այս որբուկին քնարանն էր մարագը եւ յարդերն էին անկողինն ու ծածկոյթը: Ինչո՞ւ Թոփիկ-Ապլա կ'ըսուէր. — Վասն զի կըս-կըր աղջիկ մըն էր, դեռ երախայ, զոր գեղին լաճերը, տնառակներ, գրիէ գիրկ կը նետէին, կը կտրէին, կը խածնէին, անոր ճիշտ աւաչէն, լացէն հաճոյք զգալով:

Օր մը, Բէզէսիշ կը զգրգրի, կը լուսի թէ Ալաշկերտի Տիկինը հոն կու գայ, եւ ամէնուն արմանքն ու զարմանքը ուրքան մեծ եղաւ, երբ Տիկինը անձայն անշուշտ գէպի մարագ ուղղուեցաւ: Եւ զիշեր էր:

Թոփիկ-Ապլային մամն էր ան, որ կ'ըսուէր Մամա-Խաթուն, որ իրաւ թոռնիկը գրիեց ու գզուեց. այլ երբ լուսնի լուսով տեսաւ որ թոռնիկն էր աղեղագոյն, սոսկա՛ց, զանի գրկած՝ հերարձակ վազեց դէպի բազին, ուր արտասուագին եւ կողկողալին գոչեց. «Աստուածներ, Աստուածներ, ինչո՞ւ թոռնուկս այսքան տգեղ ստեղծեք էք»:

Եւ ձայն մը կը լուէր. «Համբերութիւն, համբերութիւն»:

Մամա-Խաթուն կը սթափի եւ կը մըմնջէ. «Այո՛, այո՛. սիրելու եմ. աւելի սիրելու եմ տգեղ ըլլալուն համար»: Եւ ահա յանկարծ մտածում մը զինքը կը ցնցէ եւ կ'ըսէ. «Միթէ կենդանիներն իրենց ձագերը աղւռորիկ ընենու համար չե՞ն լզեր»: Ա՛լ լզեց ու լզեց, լզաւրսեց, բայց օր մը ճարահատ՝ չալկեց թոռնիկը, տարաւ միսընց եփրատի մէջ եւ աւազներով սրբեց, մաքրեց ու գոչեց. «Աստուածներ, Աստուածներ, զրախտի այս գետին վրայ կամուրջ մը կը ձգեմ, եթէ աղջիկս լոյս-պայծառ ջրերուս պէս լուսաղէմ ըլլայ»:

Միւսնայն ձայնը. «Համբերութիւն, համբերութիւն»:

Գեղեցկութեան Աստուածն ա՛լ արգահատած էր եւ Թոփիկի դէմքը լուսագեղ զարծուցած ըլլալով՝ խեղայեղ կ'ընէ մամը, որ խոյն կամուրջին շինութեան կը ձեռնարկէ, հոյակապ կամուրջ, որ մինչեւ ցայսօր կ'անուանուի Մամա-Խաթունի կամուրջ ի Գերջան: Բայց Մամա-Խաթուն այնքան խեղայեղ, որ օր մը կը վազէ զրախտը, կը ուղղատի թռչուններուն որ սպաս տանին, եւ զրօս ըլլան իր սրտի սիրական ու տիրական թոռնիկին. կը ձայնէ ու կը ձայնէ:

«Քուրեր, աղբարներ, հոգինդ սիրէք, (*)

Դա ձագուկըս անտէր մի ձգէք.

Ի՞նչ կ'ըլլայ, մէկ մէկ հատիկ ու հատիկ

Բերէք խեղճուկիս, զընէք բերանիկ:

Թող մէկ մէկ յարդի եւ խոտի կտոր

Ամէն մէկերիդ կրէ բունիկն անոր:

Կիւտ, ինձ նայէ, դուն քո գոյն փոխես,

Թող տայիք փրցնել, ան, փետուրներդ,

Որոցմով անոր փռոց կը շինես,

Լաւ չէ, բան հովէն ցանուցիր ընես:

Եւ դուն Արտուտիկ,

Քան թէ օդին վերելիկ

Կ'ըր կ'ըր

Ման գաս, պարես Սաւաղլոր

Լաւ չէ ելծաս սարեր ձորեր

Իմ որբուկիս բերես որդեր:

Հապա դուն Տատրակ, ինչ պարսպ կենաս

Ձագերըդ մեծցան, եղան չափահաս:

Քեզ այսուհետեւ նորա կարօտ չեն,

Թող իրենց գլխուն ճարն իրենք տեսնեն:

Ի՞նչ լաւ կ'ընէիր

Բունէդ ելնէիր,

Իմ որբուկիս մօր տեղ լինէիր:

Իսկ դուն ծածկունիկ,

Ճանճեր բռնէիր

Ու մէկիկ մէկիկ

Որբուս բերէիր:

(*) Բառ առ բառ հետեւողութեամբ Քոիլովեան Սարգմանութեան:

Քեզ էլ ինչ ասեմ, սիրուն Պլյուշիկ,
Երբ իմ որբուկիս աչքը բռնե կոխէ,
Ու Թեթեւ քամին ծառ ու բոյն օրրէ,
Անուշ ձէնովդ ըսէիր նանիկս:

Միեւնոյն ձայնը . « Համբերութիւն , համ-
բերութիւն » :

Այլ սակայն ելեւէջ թռչուններու՝ Թռիկ-
կին շուրջը : Իսկ մամն ա՛լ աւելի խելայեղ՝
պուրակին մէջ լալաղին կը թախանձէ . « Սո-
սիններ , սոսիններ , ի՞նչ կ'ըլլար . ձեր հասա-
կէն քանի մը թիղ որբուկիս տայիք . ան ալ
թո՛ղ ծլի ու ծաղկի . բարձրաբերձ հասակովդ ,
պոյտովն ու պօսով թող հրաշք ըլլայ աշխարհի » :

Միեւնոյն ձայնը . « Համբերութիւն , համ-
բերութիւն » :

Եւ ահա սակայն Թռիկի կը ծէր ու կը
ծաղկէր եւ գեղջուկ նունուներ ու հարանուկ-
ներ կը պարէին Թռիկի շուրջը , երգելով .

« Թռիկ-Ապլան մը մեր Սոսունն է .
Ան է մեր մէջ ամէնէն սիրունը » :

Եւ հեռուէն ձայն մը կը լսուէր .

« Ճիղճ հասակովդ ծառ ես ծաղկել ,
Ծառ ես ծաղկել , ղի՛ գայ Թառել .
— Ինձ գալ Թառել , ըզբեզ գգուել ,
Ըզբեզ գգուել ու մեռանել .
Ա՛հ , Սոսունըս
Սիրասնըս » :

Ի լուր այս ձայնին , Մամա-Խաթուն շան-
թահար եղաւ . ուստի՞ կամ ո՞ւր էր այս ձայն ,
այսքան յանդուգն ու ժպտիւր . բայց հան-
գարտեցաւ , մտածելով որ Սոսուն որքան
գեղեցիկ էր , այլ չէր տակաւին խելախառն :
Բայց գիշեր մը զգլխեցաւ , երբ գէպի եր-
կինք աչերը սեւեռելով կը պաղատէր . « Աստ
ուածներ , աստուածներ , սա լուսերէն գոնէ
երկու հատիկը թռնիկիս աչերուն եթէ փո-
խանակուին , ա՛լ աւելի աղէկ . չի՞լլար » :

Այս անգամ ձայնը կը լսէ . եւ առաջին
անգամ ըլլալով Սոսունին իր մամին կ'արտա-
սանէ սա խօսքը . « Մամս , միթէ այս իմ ա-
չերս երկնքի ագ բոլոր լուսերը չե՞ն արժեք » :

Եւ ահա միեւնոյն ձայնն , այս անգամ ա՛լ
աւելի որոշ , ա՛լ աւելի աղբեցիկ , անուշիկ
եւ սրտատրոփ , ոգեւին եւ կաթոգին .

Հուր ակնարկէզ հոգիս խորվեր ,
Հոգիս խորվեր , թեպէտք եղեր .

Քեպապ եղեր , իւզս է հալեր
Իւզս է հալեր , ըզբեզ օծեր
Ա՛հ , Սոսունըս
Սիրունիկըս :

Մամա-Խաթուն ի կատաղի բարկութիւն
բրդած , սար ու ձոր , անտառ ու սուրակ
հերարձակ կը վազվաւէր . « Աստուածներ ,
Աստուածներ , կը գոռայ , ո՞վ է ան , որ . . . » :

Եւ ձայնը կը շարունակուի , այս անգամ
քնարախառն . « Արի՛ , ե՛կ , գեղեցիկ իմ , ա-
ղանի իմ , ե՛կ , ընդ հովանեաւ վիմին զի՛ր
զիս իրրեւ զինիք ի վերայ սրտի քո , զի բուն
է սէր քան զմահ » :

Մամա-Խաթուն յուսահատ կը դեգերի եւ
պահ մը , ա՛լ աւելի խելայեղ , կը վարանի
Աստուածներուն հաւատալէ , թէ ինչո՞ւ գե-
ղեցիկն ստեղծած ըլլան եւ գեղեցիկին տուած
ըլլան միանգամայն ուրիշ վայելելու շնորհքը :

Այլ այս անգամ ուրիշ ձայներ կը լսուին ,
ներդաշնակ , գեղանուագ ձայներ . « Հրէշ
է ան , որ գեղեցիկ է եւ սէր չունի , եւ հրէ-
շագոյն ան , որ գեղեցիկ է եւ սէր ունի , այլ
խելք չունի , ուրիշ իրեն պէտք սիրելու հա-
մար » :

* * *

Մամա-Խաթուն խոնջէք չունի , ա՛լ գիտէ
թէ իր սրտին սիրական թռնուկը ուրիշի մը
սրտին սիրականը պիտի ըլլայ . այս անգամ
ա՛լ աւելի ուժգին կ'աղաղակէ . « Աստուած-
ներ , Աստուածներ , եթէ իմն չէ թու-
նուկս , թող արեւն ըլլայ անոր զլուսն պը-
սակը » եւ կ'ընդմիջուի Մամա-Խաթունի այս
վերջին հեծեծագին պաղատանքը , վասն զի
շատ մօտէն կը լսուին աշուղներու թրթռուն
սաղերու սիրազեղուն սա ձայները .

« Իսկ այս ո՞վ է որ դիմեալ գայ յեղով-
մայ . կարմրութիւն ձորացոյ նորա ի բոսորայ .
գեղեցիկ տատմուճանաւ » : Ահա փոշիներու
ամպ . եւ այդ ամպէն դուրս կը ծառագայթի
հրաքանձարիւր : Պայտուեն է ան , Դերձանի
Շահապին միակ թողը , Սոսունի սրտին սի-
րականն ու սիրականը , Գնար եւն առեր ա-
շուղներ , կը սազեն ու կ'երգեն .

Այգն արեւուն տանք բարեւ ,
Սուրբ Տիրամօր տանք բարեւ ,
Տայ մեր հարսին շատ արեւ .

Հոստաւորչայ տանք բարեւ
Տայ մեր փեսին շատ սրեւ:

Եւ ահա Պայպուն կը հափափէ Սոսունը
եւ ի ձի աշտանակած՝ քառամբակ կը սուրայ
լեռն ի վեր, եւ հոն . . . այլ հոն իսկոյն
սրարչաւ կը հասնին մամն ու պապ, որ ար-
գելեն այս սուրբ միութիւնը, զի իրենցմէ ե-
ղած գաղտնածին թուներ էին: Իսկ Սոսուն
եւ Պայպուն

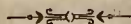
Երբ կը ծագէր լոյս արշալոյս,
Արամազդէն խնդրեցին յոյժ,
Որ նախանձորդ պահէ տքէ,
Իրենց սէրը մարդէ ծածկէ .
Ո՛վ նուրբ, սուրբ սէր,
Երկու սրտեր սիրականներ
Դուն քնչ ըրիր .
— Ծաղիկ ըրիր:
Ձի քնչ ընէր մեծն Արամազդ,
Երբ երկու սիրտ մէկ էր եղած .
Գուցէ ձեռներ վատ մարդկային
Այդ հրաքանչ շէնք քանդէին:
Նորա ցայսօր մէկտեղ ծըլին
Իրարմէ գատ կանցերկին .
Բայց կը փարին գիշերն ի բուն,
Կրկին զատուին կանուխ առտուն:

Ամէն անցորդ որ «Ծաղկանց լերան» քո-
վէն անցնի, պիտի տեսնէ երկու ծա-
ղիկներ, լուսաղբիւրներու մօտ ծլած. մին
գեղին՝ Սոսունն է ան, իսկ միւսը կապոյտ՝
Պայպունն է ան. զարնան միասին կը բուս-
նին. գիշերներն իրարու կը պլլուին եւ առ-
տուն իրարմէ կը զատուին. Ոչ մէկ վէպ՝ հայ
գեղջուկին սրտին ազգած է սրբան այս վէպ:
Եւ այս երկու ծաղիկներն են որ իբր նուր-
բական անբռնարարելի են, եւ չեն ըլլար
երբեք զարդ եւ իրրեւ հոտաւէտ՝ չեն փըր-
ցուիր հաճոյքի, ֆէյժի համար:

Այլ, աւա՛ղ, հոն՝ Ծաղկանց լերան այն կողմ
կան երկու ամխացած ու քարացած արձան-
ներ. ամէն անգամ որ անցորդ մը հարց անէ,
կը լսէ սա տխուր ու սրտաճմլիկ խօսքը. «Սո-
սունի մամն ու Պայպունի պապը թէեւ սարէն
դար վար, յանդուռն ի վար գահավէժ զու-
րեցան խղճահար ըլլալով, այլ սակայն լեռը
դուրս պոռթկաց եւ դուրս նետեց զանոնք,
չուզելով գերեզմանը ըլլալ սիրազեղուն սրտեր
քանդողներու»:

ՎԱՀԱՆ ՎՐ. ՏԵՐ-ՄԻՆԱՍՅԱՆ

«ՄԱՍԻՍ»Ի ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Ումպէրօ քաղաւորին մահուան ամթիւ,
Ս. Պատրիարք Հայրը այս երեքշաբթի Թա-
րապիայի իտալական դեսպանատունը երթա-
լով, ցաւակցութիւն յայտնեց դորձակատար
Կալինա կոմսին: Ն. Արքայնութիւնը միեւնոյն
ատեն ցաւակցական հեռագիր մը ուղղելով
Մարկարիթա թագուհիին երկնային միւրթա-
րութիւն հայցեց թէ՛ իրեն եւ թէ՛ ամբողջ
արքայական գերդաստանին:

Գարակիօմբիւլի այրած եկեղեցիին Ս.
Աստուածածնայ պատկերը ու եկեղեցական
անօթները հանդիսական թափօրով Պալատի
եկեղեցին փոխադրուեցան ուր պիտի մնան
առժամապէս, մինչեւ որ վերաշինուի Ս. Յով-
հան Ոսկերեքան ուխտատեղին: Այս ամթիւ
կը պատմուի մեզի գլխում մը որ ցոյց կուտայ

թէ հայ կնո՞ք բարեպաշտութիւնը մինչեւ ո՛ւր
կրնայ հասնիլ: Անցեալ շաբաթ օր, Գարա-
կէօմբիւլեցի երկու խաթուններ Պատրիարքա-
րան կը ներկայանան եւ հանրագրով մը կը
խնդրեն որ Չարխափանի նուիրական պատ-
կերը մնայ այն նիւղին մէջ ուր դրուած է,
ու եղցնելով թէ իրենք եւ ուրիշ թաղեցի կի-
ներ յօժար են առտու իրիկուն այդ գետնա-
փերը իջնելով՝ մոմ վառել ու խունկ ծխել
Տիրամօր առջեւ: Ս. Պատրիարք Հայրը եւ
Խնամակալութեան անդամները, որոնք նիստ
ունէին այդ պահուն, կ'ապահովեն զանոնք
թէ մօտ ատենէն իրենց եկեղեցին վերաշինե-
լու պիտի ձեռնարկուի: Վերաշինութիւնը ու-
րոշուած է արդարեւ, եւ «Ռօսիա» ասպահո-
վագրական ընկերութիւնը՝ որ 600 ոսկիի ա-

պահովագրած էր զայն՝ ինքնաբերաբար 700 ոսկի կը վճարէ որուն վրայ աւելնալով բարեւարարներու նուէրները, այդ ուխտաւեղին պիտի վերահաստատուի իր տեղը :

Եզնիկի գերմաներէն քարգմանութեան վրայ Գուրեան Սրբազանի եւ Հ. Գալմբեարեանի միջեւ բացուած մատենախօսական վիճարանութիւնը մեր սպասածէն աւելի երկարեցաւ, ինչ որ թերեւս ամէն ընթերցողի ճաշակին չի յարմարի՝ նկատելով նիւթին զուտ մասնագիտական հանգամանքը : Բայց երկու բազմահմուտ եկեղեցականներուն «գրտապաշարը» իր շահեկանութիւնը ունի բանասիրական աշխարհին համար եւ նոյն իսկ Պոլսէն դուրս, ինչպէս կիմանանք, հայագէտ օտարազգիներ իսկ կը հետեւին անոր հետաքրքրութեամբ : Հ. Գալմբեարեան իր «վերջին խօսքը» կըսէ այսօր, եւ եթէ Արմաշի Գարեվանքի Գեր. Տեսուչը ինքն ալ «վերջին խօսք» մը չունենայ, — զոր հրատարակուած տեսնելը իր իրաւունքն է, — վիճարանութիւնը վերջացած պիտի կրնայ նկատուիլ :

Այլի Տիկինն Երանուհի Կիւմրեկեհեանի մանր կ'արձանագրենք խորին ցաւով : Ուրաջեալ Տիկինը մէկն էր մեր փափուկ սեռի այն հազուագիտ տիպարներէն որոնք իրենց ամուսնական ու մայրական աղնիւ ձիրքերուն կը միացնեն սղքատին ու դժբաղդին օգնելու անկեղծ զգացումներ : Ազգ. Հիւանդանոցի պատասխարեալները մասնաւորապէս փայլած են խնամքները Տիկին Ե. Կիւմրեկեհեանի արբաւական տարիներ ատենապետութիւն եղած է Տիկնանց Խնամակալութեան, իրապէս օգտակար ըլլալով այդ անձնուէր պաշտօնին մէջ : Բարեհամբոյ՜ բայց պատկուտ, բնատոգմիկ բայց պարզասէր, Կիւմրեկեհեանի Գրտաբնայրը յարգալիր համակրանք մը առնած էր բոլոր զինքը ճանչցողներուն որոնք վշտի անկեղծ արտայայտութիւններով համախմբուած էին այս չորեքշաբթի առտու իր դագաղին շուրջը եւ հետեւեցան անոր մինչեւ Շիրչիի ազգ. գերեզմանատունը : Իր սգակիր զուկրները ու անոնց հօրեղբայրը՝ Գրիգոր Լ. Փ. Կիւմրեկեհեան՝ այս դառն կորուստին առթիւ ցաւակցական անկեղծ զգացումներու արտայայտութիւններ ընդունեցին ամէն կողմէ :

Բերայի Թաղ. Խորհուրդը շիրնալով կալուածոց խնամակալութենէն ստանալ ամսական 25 ոսկիի յաւելումը, որ անհրաժեշտ էր իր պիւտճէն հաւասարակշեւելու համար, ստիպուեւր է ջնջել թաղին ազգ. վարժարաններու Տնօրէնի պաշտօնը, հրաժարեցնելով միեւնոյն ատեն երեք ուսուցիչ եւ մէկ ուսուցչուհի որոնց ամբողջին ամսականը (Տնօրէնինն ալ միասին) կը հասնի 25 ոսկիի :

Հայ Հռոմեակաւանց Բերայի «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Ուսումնարան»ի Տնօրէնութեան կողմէ ստացանք ապագիւր յայտարարութիւն մը որ կը յիշատակէ այդ կրթական հաստատութեան այն բոլոր նախնիներ շրջանաւարտ սաները որոնք՝ Ուսումնարանին վկայակոչովը Եւրոպայի համալսարաններն ու բարձրագոյն վարժարանները ընդունուած՝ յաջող քննութիւններով վկայական ստացած են կամ ստանալու կը պատրաստուին : Ասոնք գլխաւորաբար ընդգրկած են գիտական, առեւտրական կամ գեղարուեստական ասպարէզներ : «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ» Ուսումնարանը, որ տասը տարի կայ, կարծենք, որ հաստատուած է՝ շիւհի ծրագրով, յարատեւ կանոնաւորութեամբ կը կը շարունակէ՝ Կարապետ Գարագաշ Հիշնոթի տնօրէնութեան ներքեւ որ սրտովին փարած է այդ կրթական հաստատութեան որուն կը նուիրէ իր անձնուէր աշխատութիւնները, նոյն իսկ իր հիւանդագին վիճակին մէջ : Ուսումնարանը վերջերս կատարեց իր տարեկան համալէսը եւ խումբ մը շրջանաւարտներու վկայական յանձնեց :

“ՄԱՍԻՍ, Ի ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓԸ

Ս. Պ. (Տապիգոն) — Բաժանորդագինը զանձեցինք :

Ս. Ս. (Կեսարիա) — Նոր բաժանորդին Մաւիսները սկանք գրկել յուլիս 1 էն :

Ս. Մ. (Տարսոն) — Նոյնպէս :

Ս. Մ. (Էնկիւրիւ) — Յանձնարարութիւննիդ կը կատարուի :

ԱրՏՈՆԱՏԵՐ Կ. Ս. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

Տպագրութիւն Ե. Մ. Ա. ՏԻՒՆՈՍԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Ֆինանսըլար եօգուշու, Թիւ 27

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԱԹԵՐԹԵՐՈՒ
ԿԼԽԱՒՈՐ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ

ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ, թ. 1143-1148, — Բրու-
նիկ Վանայ : — Թղթկց, Բաղեչն ու Սերաու-
տիայչն : — Անկլիքան եկեղեցի : — Ռուսա-
հայ Բրունիկ . Ս. Մ. Գ. — Բարիզեան Բրու-
նիկ : — Պալքանեան Թերակղզի : — Միջագ-
գային կացութիւնը . Բիւզանդ Բեչեան : —
Սեղանաւորական եւ գանձային խնդիրներ
(Խմբագրական) . Նոյն . — Մուչէն Պիթիզ .
Բարգեկն վարդ . — Զինատան . Դ Խաչկունց,
— Ֆրանսերէնի ուղղագրութիւնը : — Վարդա-
վառ կամ աշխատեցութիւն Քրիստոսի . Գիւ-
սակ : — Բրունիկ Իգլիկ . Գ. Խորասանճեան :
— «Տէ' սու» . (Թղթկց, Բաղեչն) :

ՍՈՒՐԶԱՆԴԱԿ, թ. 419-424, — Աժան
բնակարաններ . Զարնայր : — Նոր դիտու-
թիւն մը . «Մանկախօսութիւն» . Ք. Ոսկերիչ-
եան : — Վաճառականութիւն Լիոնիք : —
Զինատանի ներկան . — Զինատանի ապա-
գան . — Զինատանի բուն կառավարութիւնը .
Նոյն : — Օրուան մարդը . Լի-Հունկ-Չանի :
— Գաւառի կեանքը . Գ. Կ Ո . — Ազգ. Կեդր.
վարժարան . Վ. — Մարզուանի Քոլէճը եւ
աղջիկ բարձր վարժարանը . Կ : — Վաճառա-
կանութիւնը Թուրքիոյ մէջ . Տաշուք : — Պատ-
մութիւն մը . Այրալը : — Արարիկի Որբա-
նոցին հարսնիքը . Կ. Ք. Ե. — Հարսանեկան
սովորոյթներ Պիզայի մէջ . Ն .

Սուրհանդակի տարեկան բաժանորդագիրն
է 75 դր. : Գաւառներու համար՝ 100 դր. :
Զեռքէ կը ծախուի հատը 10 փարայի :

ԱՐԵՒԵԼՔ, թ. 4373-4378, — Արձագանդ
Ռուսաւքէն . Դիտոյ : — Մանուկներու բա-
ժինը . Ակիլիկեան : — Բարիզի Արուեստահան-
դէսը . Յ. Կոմիլեան : — Եւրոպա եւ Զի-
նատան . Զ. Ե. — Նաւաներ Ռուսաստա-
նից . Ա. Ապրեւեանց : — Գաւառային Բրու-
նիկ (Ուրֆա եւ Արարիկ) : — Ռուսահայ թատ-
րոնին շուրջը . Յ. Գեղեցեան : — Թղթկացու-
թիւն Երուսաղէմ . Վրոյր : — Տրապիզոն .
Պ. Գ. Սիւնեան : — Պիլիկներ . Ենոյվ : —
Աջ ու ձախ . «Նորոյթներ» . Արամ Անտոն-
եան : — Նախանձոր . Զ. Ե. — Պարսկաս-
տանի Հայոց դպրոցները . Հ. Տ. Պ. — Բա-
րիզի տաքը :

ԱՊԱՌԻԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Կահաւորման յատուկ ամեն Տեսակ ապրանց
Կալարա, Զիւֆարի փողոց, Սեւանիկ խան, բիւ 1—9

Նոր հաստատուած սոյն միջերանոցներուն
մէջ կը գտնուին անգլիական գորգեր, տո-
քումա եւ թուշայ գորգեր, ֆէյհներ, թիւղ
վարագոյրներ, սգորներ, քորնիշներ, զետինի
մուշամպաներ եւ զանազան տեսակներով ճոխ
կերպաներ, մահճակալներ, աթոռներ ու
հայելիներ : Կը վաճառուին յարգոյ հասարա-
կութեան շատ զիւրաւանդելի պայմաններով :

Ամսական վճարմանով — Վերջնական գին

ՀԱՍՏԱՏԵՍԻ, 1852

ՏՐՔ Ս. ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ—ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԻ

396 ՄԵՐ ՓՈՂՈՑ ԲԵՐԱ 396

(Յանցի գարեջրասան վրայի յարկը, նիւղ Զըպուհեանց դէմը)

Կատարելագործեալ գործիքներու միջոցաւ ամենաստատիկ ցաւած ախտները մեկ ան-
գամեկ կը լեցնեն . ցաւով դիմելու եւ բուժուած վերադառնալու պայմանաւ :

Նորահնար եղանակաւ, նորը, ճաշակաւոր եւ դիմացկուն արհեստական ախտներ կը
պատրաստեն, յար եւ նման բնականի, դեմքի ձեւաւորութիւն ըստ արիֆի, ծանոդութիւն
եւ ազատ արտասանութիւն երաշխաւորուած :

Բերնի հիւանդութիւնը կատարելապէս կը բուժուին ինչպէս նաեւ թորեցուցիչ գեղե-
րու եւ ամենակատարելագործեալ աքցաններու միջոցաւ, առանց ցաւի ատամնահանութիւն :

Յ. Գ. Զմեռները կիրակի օրերն ալ (մինչեւ կես օր) ինչպէս նաեւ ամէն օր (մինչեւ
կես գիշեր) հիւանդ կ'ընդունին :

Մանօր. — Պոլսոյ կողմը մասնաճիւղ ԶՈՒՆԻՆՔ :

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Վարժարանիս առաջիկայ տարեշրջանը կը սկսի սեպտեմբեր 4ին (Ը. Ե.) Երեւոյս քաղաքի Կ. Պոլիս : Տարեթուական է տասնութեայ (16) Օսմ. ոսկի . 8 ոսկին Սեպտեմբերի եւ մինչ 8 ոսկին Փետրվարի սկիզբը վճարելի :

Տնօրէնութիւնը ամէն շաբթի եւ խնամք կը տան Վարժարանս ամէն կերպով գոնացուցիչ եւ բարեկարգ վիճակի մէջ պահելու համար :

Արդե՛ն իսկ գտնուած կարող ուսուցիչներու ծանօթ խումբին վրայ աւելցուած է Մինաս Էֆ. Ծալեան : Մանուկ Էֆ. Թ. աղետեսան եւս պիտի ստանձնէ գեղագրութեան ու գծագրութեան դասերը , իբրեւ մասնագէտ սուսուցիչ այդ ճիւղերուն :

Տիկին Չեմպրա անձամբ պիտի հսկէ մասնաւորաբար փոքրիկներուն վրայ : Բոլոր աշակերտներն արդե՛ն կը գտնուին Վարժարանին բժիշկին անմիջական հսկողութեան տակ :

Նոր աշակերտներու արձանագրութեան համար ծնողները կամ խնամակալները կը հրաւիրուին անյապաղ դիմել Վարժարանին Տնօրէն Տր. Չեմպրայի (Պարսիզակ) որմէ կարելի է ստանալ պէ՛տ եղած ամէն տեղեկութիւն , եւ կամ Մր. Փիքի , Պայպըլ-Հաւուզ , Կ. Պոլիս :

4—10

“ԱԼԼԵԱՆՁԱ”

ԱՊՊՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (ՃԵՆՈՎԱ)

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԻ ԵՒ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՒՄԱՐ 87,455,645

Ընկերութիւնը կը կնքէ կեանքի ապահովագրութիւններ խառն , եւ որոշ պայմանաւանդով , օժիտի , ցկեանս կամ ժամանակաւոր եկամուտներու , հետեւեալ առաւելութիւնները ընծայելով .

Մէկ տարուան ապահովագրութենէ ետքը , երբէք ապահովագիրները (քոյիս) չեն ջնջուիր , մենամարտն ու անձնապահութիւնը կ'երաշխաւորուին , ընաւ ո եւ է արհեստի կամ ուղեւորութեան համար յաւելուածական ապահովագրին (քոյիս) չի պահանջուիր , ապահովագիրներու վճարումը դադարելու պարագային՝ ապահովագիրը կը գնուի ըստ նշանակեալ արժէքին , ապահովագրի ծախք չափուելու , ընկերութեան շահերուն կը մասնակցի ապահովագրողը :

Առկածեալներու դեմ ապահովագրութիւն մահուան կամ աշխատելու անկարողութեան պարագային ժամանակաւոր անկարողութեան համար օրական վճարում կ'ըլլայ :

Երաշխաւորութիւններ՝ հեծանիւի , ձիու , կառքի , թրամուէյի , արկածողի , շողեանի , առագաստ սնաւի , միջատներու խայթումքի եւ ապահովագրողին արհեստին մէջ կամ անկէ դուրս պատահելիք ուրիշ ո եւ է արկածի դէմ :

Ընկերութիւնը կ'ապահովագրէ օրինաւոր անձնապաշտպանութիւնը , ինչպէս նաեւ մարդ մը կամ ինչք մը աղատելու առթիւ պատահած ո եւ է արկած :

Ընկերութեան պանքան է՝ ՔՐԷՏԻ ԼԻՈՆԷ

Ընդհանուր գործակաւար Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Կ. Պոլիս , Հաճորուլօ խան , թիւ 53, 54, 55, 56

ԻՍԹԸՐԵ ԳԱՌԻՆԹԻՍ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՊՊՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴԴԷՄ ՀՐԴԵՀԻ (Ի ՀԸԼԼ)

Նպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրուին ամէն տեսակ շէնք , կարասի , ապրանք

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԻ 7,250,000 ՖՐԱՆԲ

Ընդհանուր գործակաւար Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Կ. Պոլիս , Հաճորուլօ խան , թիւ 53, 54, 55, 56

Ընկերութեան գրամատուեն է ՔՐԷՏԻ ԼԻՈՆԷ